

SİMİT ve PEYNİR'le "BİLİMİNSANİ ÖYKÜLERİ"

İsmail Ebu'l İz El Cezeri

12-13. yüzyıl

Yazan ve Çizen:
Bilgin Ersözlü

Yıl 1145. O dönemde Artuklular'ın egemenliğinde bulunan, günümüzde Şırnak ilimizin ilçelerinden biri olan Cizre'deyiz.

Daldın gittin İsmail.
Dakikalardır gözün
karşı kıyıda. Hayırdır?

Hı? Şey...
Şu değirmenin nasıl
işlediğini düşünüyordum da...
Şu koca çark... Akan suyun gücüyle
dönüyor da dönüyor...

Değirmeni boş versin de
balıklara baksın. Oltasındaki
yemi kapıp kaçacaklar
şimdi!

Niye boş versin canım?
Merak ediyor çocuk işte.

Dönüyor dönmeye de,
buğdayı öğütüp una nasıl çeviriyor?
İçinde, şu çarka bağlı nasıl bir
mekanizma var?

Güzel soru oğlum.
Değirmenin sahibini tanıyorum.
Rica edersek içindeki mekanizmayı
görmemize izin verir.

Hah!
Unla ekmek yapıldığına,
balık da oltaya vurduğuna
göre birazdan ekmek arası
balık yeme ihtimalimiz
doğdu. Yaşadık!

Ha ha ha!

Baba oğul balık tuttuktan sonra makaralı sistemle çalışan bir
sala binerek karşı kıyıya geçer.

Hımm!
Bu sistem sayesinde
bindiğimiz salı çok az kuvvet
harcayarak çekebiliyor babam.
Ne yararlı mekanizmalar
var böyle.

Görüyor musun
Peynir? Üç tane
kocaman sazan
yakalamışlar.
Şlap!

Biri benim
diyorsun yani!

Müsait misin değirmenci dede?

Balık tutarken benim oğlan
senin değirmenin nasıl işlediğini merak etti de.
Mümkünse bir gezdireyim, öğreysin dedim.
Müsaaden var mıdır?

Müsaitim, müsaitim.
Hoş geldiniz. Sizi hangi rüzgâr
attı buraya?

Estağfurullah, müsaade ne demek,
misafire kapı kapanır mı hiç? Hele o
misafir bilgilenmek isteyen böyle bir
genç ise. Buyrun. Bir de
ayranımı içersiniz hem.

Ocağı yakmayı da unutma
değirmenci dede. Filedeki
sazanları da şöyle hemencecik
cız bız yaparsak...

Belki
akşam evde pişirecekler
balıkları, karışmasana
işlerine!

Tabii, tabii!

Balık bu,
sıcak havada çabuk bozulur.
Bir an önce pişirmek iyi olur,
o açıdan söylüyorum Peynirciğim.
Kendim için değil yani!

Suyun döndürdüğü çarka bağlı milin
üzerinde dişliler... Onların hareketini
başka millere ileten başka dişliler...
Bu sistem sayesinde yerinden asla
kıpırdamaz gibi görünen o koca
değirmen taşının hareket edışı, sert
buğday tanelerini kolayca una çevirişi...
İsmail tüm bunlardan çok etkilenir.
Akıllıca tasarlandıklarında basit
düzeneklerin ne kadar yararlı işlerde
kullanılabileceğini anlar. Bundan sonraki
hayatında bu tip düzenekler
tasarlamaya karar verir.
Artık bir hayali vardır:
"Kendi kendine çalışan
makinelere" yapmak!

İsmail okul dışındaki zamanlarında ilgilendiği konuda kendini geliştirebilmek için ne kadar kitap bulursa okur. Farklı kültürlerde yazılmış eserleri anlayabilmek için gece gündüz demeden çalışır ve başka diller öğrenir.

Eski Yunan bilginleri mekanik sistemlerin çalışma ilkeleri üzerine pek çok kitap yazmış...

Çalışırsam
ben de böyle sistemler
geliştirebilirim.

Hep söylerim,
bir lisan bir insan

Aynen öyle.

Çalışmaları ilerleyen yıllarda meyvelerini vermeye başlar.

Ebu'l İzz kardeşim.
Aşağı mahalledeki kuyudan tarlalara su pompalamak için yaptığın alette bir sorun olmuş. "Müsait olduğunda gelip bir baksa, susuz kaldık" diyorlar.

Şu çarkı yerine oturtayım, hemen geliyor.

Bu, yanan bir mumun erimesiyle işleyen, zamanı göstermeye yarayan bir alet Simitçiğim. Bir tür saat yani. El Cezeri yapmış.

Mum, pistonlar,
yaylar, çarklar... Ne bu
Peynirciğim?

El Cezeri, yaptığı aletler, icat ettiği ilginç makinelerle zaman içinde ünlenir. Öyle ki, namı Artuklu Sultanı'na kadar ulaşır.

Sultan yaptığım buluşları duymuş,
çalışmalarına destek vermek için beni
Diyarbakır'daki sarayına çağırıyor!

Bu daha geniş olanaklara sahip olacağı anlamına geliyor, değil mi Peynir?

Evet Simitçiğim.

El Cezeri, Sultan'ın himayesinde hayallerini gerçekleştirmeye başlar. Hayatı kolaylaştıran buluşlar yapar. Bir el yıkama otomatı, misafirlere meyve ve içecek ikramında bulunan bir düzenek gibi...

El Cezeri ta o devirde otomatik makineler mi geliştirmiş yani?

Evet ama elektrik olmadığı için bunları enerjinin dönüşümü, su ve hava basıncıyla ilişkili fizik ilkelerini kullanarak çalıştırmış.

Ayrıca bunlar gibi düzenlerle buluşunun nasıl çalıştığının başkaları tarafından da anlaşılabilmesi için hepsinin nasıl işlediklerini çizimlerle ve açıklamalarla anlatan bir de kitap yazar: Kitab'ül Hiyel!

Yani?

Yani mekanik kitabı.

İsmail Ebu'l İz El Cezeri'nin, bu eseriyle yüzyıllar sonra otomasyon sistemlerini ve robotları geliştirecek başka biliminsanları için esin kaynağı olduğu kabul edilir.

O zaman
El Cezeri'ye tebrikler.
Peki El Cezeri ne
anlama geliyor?

Cizreli... El Cezeri!
Tabii ya!

El Cezeri
"Cizreli" demek işte.